

STM 1935

Om Marseljäsen i Sverige

Av Daniel Fryklund

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

OM MARSELJÄSEN I SVERIGE

AV DANIEL FRYKLUND (Hälsingborg)

Sedan Rouget de Lisle i Strasbourg diktat och satt musik till Marseljäsen natten mellan den 25 och 26 april 1792, började denna den berömdaste av alla revolutions- och nationalsånger sitt segertåg genom Frankrike. Den 22 juni sjöngs hymnen på en bankett för frivilliga i Marseille av den unge läkaren Mireur, mottogs med frenetiskt bifall och spriddes sedan överallt, då bataljonen från Marseille marscherade mot Paris. Marseillarna tågade in i Paris den 30 juli under den sången, och de stormade fram under dess toner. Det var marseillarnas sång, »L'Hymne des Marseillais», det blev »La (Chanson) Marseillaise», Marseljäsen.

I september 1792 begärdes Marseljäsen allmänt på teaterföreställningarna i Paris, och samma månad beslöt Nationalkonventet att fira erövringen av Savojen med en borgerlig fest, varvid man skulle sjunga L'Hymne des Marseillais i stället för Te Deum. Och det är just om detta, som de första korrespondenserna från Paris till de svenska tidningarna röra sig: Stockholmsposten, n:ris 244 och 253:

N:o 244. Måndagen, den 22 October 1792.

... Paris, d. 1 October ... »Marseillanernes Hymne, som til följe af National-Conventets beslut, kommer, i stället för Te Deum, at högtidligen afsjungas på Revolutionsplatsen, til firande af Savoyens eröfning, blef efter allmän åstundan afsjungen förleden Thorsdag på Operan, hwilket skedde med en swärmande andagt. Sångare, Sångerskor och Figuranter föllo allesamman på knä uppå Theatern och förblefwo i denna ställning under hela Sången. Deremot hade Åskådarne hattarne af sig samt händerne sträckte mot Himmelen. Man wil anföra til prof följande Strophe ur denna Hymne, hwilken Krigs-Ministern kallat et troget uttryck af Fransmännens tänkesätt:

Amour sacré de la Patrie
Conduits, soutiens nos bras vengeurs!
Liberté! Liberté chérie!
Combats avec nos¹ défenseurs.

¹ Märk den sällsynta läsarten »nos» i st. f. »tes».

Denna Sång, jämte fullstämmig Musik dertil, har Krigs-Ministern afsändt til General Kellermanns Lager, för at der afsjungas, til firande af Träffningen som föreföll den 20:de September...

N:o 253. Thursdagen, den 1 November 1792.

.. Paris, d. 15 October... »I går firades högtidligen, på Revolutionsplatsen, den påbudne Tacksägelse-Festen öfwer Segren i Savoyen. Medan Te Deum, eller, som här nu är det samma, Marseillanernes bekanta Hymne afsjöngs, utdeltes för 3,000 Livres Bröd bland de fattige...»

I Extra Posten, n:o 60, den 10 december 1792, återgivas orden till Rouget de Lisles sex strofer¹ som en not till en korrespondens från Bryssel av den 22 november, där det bl. a. omtalas, huru fransmännen under fälttåget i Belgien genom en kungörelse anmodade folket att infinna sig i St. Gudulas kyrka i Bryssel »at der återtaga besittning af sina rättigheter, och utnämna Interims-Representanter. Til följe häraf infann sig Folket i Kyrkan och utwalde 80 Representanter, hwarefter Marseiller-Wisan afsjöngs från Predikstolen, til många andäktiga Brabantares stora förargelse...»

Två dagar efter Marseljäsens publicering meddelade Extra Posten, n:o 62, den 12 december, den första svenska översättningen av Marseljäsen, vilken är orimmad och av namnlös författare. Denna översättning är av följande lydelse:

MARSEILLER-SÅNGEN.

(Insänd Öfversättning.)

Upp Fosterlandets värda Söner!
Se årans dag förhanden är;
I dag, då Tyranniet reser
Mot Er sitt blodiga Baner.
Hör, Bergen redan genljud gifwa
Af wilda Knecktars morde-skri;
De komma, at i edra armar
En Son, en Make döden ge.
Kamrater i gewär! gå på, fäll bajonetten,
Och fuktom våra Fält, med deras swarta blod.

Hwad will wäl denna Trupp af Slafwar,
Och sammanswurde Konungar?
För hwilken äro dessa fjättrar,

¹ Faksimile s. 86.

Och denna boja, länge smidd;
Ack Franker! just åt oss de ämnas
Hwad harm går opp mot sådan skymf?
Åt oss! de tro, at våra halsar
Åt gamla oket passa än.
Kamrater i gewär! etc.

Hwad! skola främmande Cohorter
Utfärda lagar i wår bygd?
Hwad! skola hyrda Legioner
Slå ned en Frihets-Hjeltars tropp?
O Himmell! — — Wi med bundna händer
Wår skuldra skulle böja ned;
Och nedrige Despoter blifwa
Af våra öden Mästare!
Kamrater i gewär! etc.

Förskräckens, bäfwen, I Tyranner!
Och I, Förrädar-hopens skum!
Förskräckens! Er belöning väntar
För edra trolösa förslag.
Alt är soldat, at Er bekriga;
Om våra Hjältar fällas ned,
Af jorden upstå andre åter,
Tilreds, at genast mot Er slåss.
Kamrater i gewär! etc.

Men Franker, ädelsinte stridsmän,
De weta ge, och spara hugg.
Så skonen då de arma offer,
Som nödigt wäpnat sig mot oss;
Men ej Despoter, blodtörstfulla,
Ej Emigranter, wäpnade,
Som obarmhertigt sönderrifwa
Likt Tigrar, egne moders sköt.
Kamrater i gewär! etc.

Kom Fosterlandets helga kärlek
Ledsaga, styrk wår hämnande-arm,
Och frihet, frihet, himla-gåfwa!

Strid med dem, som förswara dig.
 At Segern, wid din starka stämma,
 Må följa våra Fanor åt,
 Och fienden i fallet skåda
 Den Franska frihetens Triumph;
 Kamrater i gewär! gå på, fäll bajonetten,
 Och fuktom våra fält, med deras swarta blod.

I en not till översättningen säges bl. a.: »Hwad sjelfwa Originalen angår, så får man wäl tilstå, at det icke är af en Boileau, ehur det ändå ansenligen kunnat bidraga til ändamålet, som war at upelda alla Fransmän, til en då redan uppå Fransk botten stående Fiendes utdrifwande ur landet. Huru wida det passar, at i Kyrkorne sjunga som Te Deum, blir en helt annan sak...»

Kort tid efter denna första svenska översättnings publicerande kom enligt Birger Schöldström en annan svensk översättning av Marseljäsen, som skrivits av en ung Uppsalamagister och som spreds i tusentals avskrifter.¹

År 1793 utförde Mattias Hasselrot, docent i grekiska i Lund, en översättning av Marseljäsen, som blev synnerligen populär, och samma år utkom Marseljäsen i en sättning för klaver utan sång i Musikaliskt Tidsfördrif, No 18, s. 72: Marche des Marseillois,² och är detta med all sannolikhet den äldsta svenska musikeditionen av Marseljäsen.

Det var då i Sverige en hård tid för dem, som visade sympatier för Marseljäsen.

Mot Mattias Hasselrot utfärdades, sedan han översatt Marseljäsen, en häktningsorder, som han undgick endast genom att fly till Tyskland.

I Gudmund Jöran Adlerbeths Historiska anteckningar, II, s. 286, omtalas det, att år 1795 »En bal i orangerihuset af kungsträdgården, som då och då till Stockholms stads invånares nöjande om sommaraftnarne anställes, hade ock nyss blifvit förbuden endast för det att orchestern spelat Marseiller-marschen och flera personer dermed instämt i sång».

Och samma år blev teaterdirektör Lewenhagen förvisad från Norrköping, därför att orkestern under en mellanakt spelat Mar-

¹ Trots ivriga efterforskningar i de svenska statsbiblioteken ha vi icke kunnat upptäcka något spår av denna översättning.

² Faksimile s. 87.

seljäsen på teatern den 8 oktober, landshövdingen erhöi av regeringen befallning att allvarligen tillsäga Lewenhagen, »at därest han framdeles, å hvad ort som helst, låter under eller efter någon af sina Spectacles af Musiquer uppföra den så kallade Marseille-visan eller någon annan af de under Franska Revolutionen såsom signal brukade sånger, blifver han genast, utan annan näpst, sit Privilegium förlustig».

Även en annan person blev lidande för mellanaktsspelandet av Marseljäsen i Norrköping. Pastor Hans Olof Sundelius därstädes hade nämligen deltagit i de livliga applåder, som ägnades sången, varför domkapitlet av regeringen fick i uppdrag »att gripa in mot den Herrans tjänare, som på stadens komedihus offentligen demonstrerat sin sympati för ett revolutioneradt folk». Slutet blev, att Sundelius förvisades till en avlägsen församling: han »befordrades» enligt »Stiftsnyheterna» i Norrköpings Tidningar av den 14 november 1795 »till Vicarius Pastoris i Trehörna». I detta fall är det emellertid möjligt, att applåderna för Marseljäsen togos som förevändning för att få bort en för de maktägande misshaglig person, som var desto farligare, som han i Norrköping åtnjöt stor popularitet. Redan i Norrköpings Tidningar av den 10 januari 1795 hade Sundelius måst protestera mot beskyllningar för att han skulle vara »en lika så uppenbar gillare af Gustaf Mauritz's Högförråderi som smädare mot Hans Kongl. Höghet Hertigen Regenten». Och han fortsätter: »Man har med mycken sorgfällighet bemödat sig att sprida detta ogrundade rykte så väl kring Landsorterne som til sjelfwa Hufwudstaden, med tillägg at jag skal wara en kraftigt wärkande Jacobin».

Och några år senare, 1799, blev Edouard Du Puy landsförvisad, därför att han vid en fest på Mon Bijou sjungit Marseljäsen och druckit ryske tsarens skål i vatten och Bonapartes i champagne.

Den mest beryktade förföljelseakten i samband med Marseljäsen blev emellertid den s. k. Musikprocessen i Uppsala.

Då Gustav IV Adolfs kröning skulle firas med en fest vid Uppsala universitet den 4 april 1800, föreslog en av medlemmarna i Akademiska kapellet, docenten Gustaf Abraham Silverstolpe, att director musices Lars Fredric Leyel skulle låta

No 60.

Extra Posten.

Måndagen, den 10 December 1792.

*) L'Hymne des Marfeillois.

Allons, enfans de la Patrie!
Ce jour de gloire est arrivé.
Contre nous de la Tyrannie
L'étendard sanglant est levé.)(
Entendez vous dans les campagnes
Mugir ces féroces Soldats?
Ils viennent jusques dans vos bras
Egorger vos fils, vos compagnes! . . .
Aux armes, citoyens! formez vos bataillons:
Marchez, Marchez! Qu'un sang impur a-
breuve vos fillons.
Marchons, Marchons! Qu'un sang impur a-
breuve vos fillons.

Que veut cette horde d'esclaves,
De traîtres, de Rois conjurés!
Pour qui ces ignobles entraves,
Ces fers dès long tems préparés?)(
François! Pour nous, ah! quel outrage:
Quels transports il doit exciter!
C'est nous qu'on ose méditer
De rendre à l'antique esclavage? . . .
Aux armes, citoyens! &c.

Quoi! des cohortes étrangères
Feroient la loi dans nos foyers!
Quoi! les phalanges mercenaires
Terrasseroient nos fiers guerriers!)(
Grand Dieu! . . . par des mains enchaînées,
Nos fronts sous le joug se ploieroient!
De vils Despoten deviendroient
Les maîtres de nos destinées! . . .
Aux armes, citoyens! &c.

Tremblez, Tyrans! . . et vous perfides,
L'opprobre de tous les partis,
Tremblez! vos Projets parricides
Vont enfin recevoir leur prix.)(
Tout est Soldat pour vous combattre:
S'ils tombent nos jeunes héros,
La terre en produit de nouveaux
Contre vous tout prêts à se battre . . .
Aux armes, citoyens! &c.

François en guerriers magnanimes,
Portez ou retenez vous coups.
Epargnez ces tristes victimes,
à regret s'armant contre nous.)(
Mais ces despotes sanguinaires!
Mais les complices de Bouillé,
Tous ces Tigres qui sans pitié
Déchirent le sein de leur mère!
Aux armes, citoyens! &c.

Amour sacré de la patrie,
Conduis, soutiens nos bras vengeurs!
Liberté! Liberté chérie!
Combats avec tes défenseurs.)(
Sous nos drapeaux que la victoire
Accoure à tes mâles accents:
Que tes ennemis expirans
Voyent triompher notre gloire.
Aux armes, citoyens! formez vos bataillons:
Marchez, Marchez! Qu'un sang impur a-
breuve vos fillons.
Marchons, Marchons! Qu'un sang impur a-
breuve vos fillons.

Ur: Tidningen Extra Posten den 10 dec. 1792.

Marche des Marseillais.

The musical score is written for multiple staves, likely representing different instruments or voices. It features a variety of note values, including eighth and sixteenth notes, as well as rests. Dynamic markings such as *f* (forte), *sf* (sforzando), and *ff* (fortissimo) are used throughout the piece. The score is arranged in a traditional musical notation style with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C).

Ur: Musikaliskt Tidsfördrif för år 1793. Äldsta svenska trycket av melodien till Marsejäsén.

orkestern vid detta tillfälle spela Bataille de Fleurus — denna komposition, som bl. a. innehöll en del takter ur Marseljäsen, var mycket omtyckt bland Juntans medlemmar och brukade spelas vid festerna i Silverstolpes hem. Director musices gick in på förslaget. Emellertid hade universitetets rektor fått kännedom om att kapellet skulle spela Bataille de Fleurus, och han förbjöd kompositionens uppförande. Då kapellisterna sedermera kommo till festen, funno de på notställarna i stället för det överenskomna stycket en symfoni av Haydn, som visserligen förut repeterats av en del av kapellets medlemmar, men därvid spelats synnerligen illa. Saken utvecklade sig nu så, att Silverstolpe och flera andra kapellister, som tillhörde Juntan, lämnade festen före dess början, vilket åtminstone bidrog till att den därpå följande musiken blev ett fullständigt fiasko.^{1 2}

¹ Bataille de Fleurus spelades alltså icke vid festen, och uppgiften i O. Sylvan, Svenska litteraturens historia, s. 519, att musikprocessen föranledades av »att Marseljäsen blivit använd vid en akademisk fest», är således icke riktig.

² Enligt doctor Sv. Pet. Lefflers vittnesmål i det följande, »erinrade sig witnet hafwa warit hos Silverstolpe på en Concert, den Leyel jemväl biwistat; och at då en Musik upförts, den witnet ej kände, hwilken Leyel mycket berömt, med yttrande at den wore swår at exsequera, derwid i synnerhet nämnande Alt-stämman, hwilken witnet påminner sig Silverstolpe hafwa lofwat at spela.» (Handl. i Musikprocessen, s. 50, 51; se i det följ.). Silverstolpe hade således enligt detta vittnesmål lovat att medverka vid festen som altviolinist — åtminstone i ifrågavarande stycke. Jfr Schück, Svensk Litteraturhistoria, II, 1912, s. 563, där det uppgives, att Leyel hade anmodat Silverstolpe såsom skicklig violoncellist att medverka vid festen. Av handlingarna framgår för övrigt, att docenten Marcus Wallenberg spelade violoncell. Denne säger nämligen i sin inlaga till kanslern (se i det följ.) bland annat: »Om jag äfwen kunnat spela den nya för mig framlaggda stämman, hwad hade jag med min Violoncelle kunnat uträtta, då et behörigt antal små violer saknades? Hade jag känt den werkeligen smickrande wigt för Academiens heder, af hwilken Consistorium Academicum Majus ansett min Violoncelle wara, skulle jag til och med icke undandragit mig, at spela alldes ensam.» (Handl. s. 162). Om studenterna Brandström och Malmström, som också avlägsnade sig från festen, uppgiver Leyel, att den ene skulle spela violoncell och den andre förestå Second-stämman. (Handl. s. 126). Ännu en av de studerande, som lämnade högtidligheten, spelade violoncell: Abr. Grundén (Handl. s. 22). Vi ha således konstaterat icke mindre än 3 violoncellister bland de strejkande, fränsett Silverstolpe, som f. ö. uppgives ha varit en synnerligen skicklig violoncellist. Följden var, att Leyel blev utan violoncellister vid festen, där kapellet enligt hans egen uppgift kom att bestå av: 2 första violiner, av

Därefter följde åtal inför de akademiska myndigheterna, och »musikprocessen» slutade med att de agerande ådömdes olika straff. Silverstolpe, som ansågs vara den mest brottslige, avskedades från docenturen och dömdes till förvisning från Uppsala.

Konsistoriets utslag överklagades hos universitetskanslern Axel Fersen och hos Kungl. Maj:t, varvid de klagandes talan fördes av Hans Järta, men utan resultat.

Några dagar innan Kongl. Maj:ts utslag kom, hade Silverstolpes fader sänt prokanslern en skrivelse, vari han bad denne om deltagande och medling hos konungen. Skrivelsen har knappast kunnat spela någon rôle vid bedömandet av besvären — den var daterad den 24 november, och konungens utslag kom den 28 samma månad. Emellertid är innehållet i skrivelsen rätt märkligt. Det framhålles, att den 1 november vid promoveringen av de teologie doktorer, som utnämnts med anledning av konungens kröning, den med Marseljäsen besläktade franska segerhymnen Les Pyrénées¹ spelats i Uppsala Domkyrka. Ärke-

vilka Leyel var den ene, 3 andra violiner, 2 altvioliner, en kontrabas och 2 flöjter. I synnerhet andra violinerna misslyckades enligt Leyel (Handl. s. 126). Jfr härmed, att studeranden Malmström inför rektorn uppgivit, att »han funnit alla bortgångne, utom de 3 som sedermera Accompanerade Lieutenanten»! (Handl. s. 12).

¹ La Marche des Pyrénées:

Français, laisseras-tu flétrir
Les lauriers qui ceignent ta tête? etc.

åtnjöt vid denna tid en viss popularitet (se även Schück, Svensk Litteraturhistoria, II, 1912, s. 575). En tysk kompositör och musikskriftställare J. F. Christmann, som skrivit en serie artiklar om de franska nationalsångerna i Allgemeine musikalische Zeitung i Leipzig (1798—1799), förklarar där, att han finner intet jämförligt med L'Hymne des Marseillais, om icke refrängen i La Marche des Pyrénées, som då sjöngs i Tyskland av de franska dragonregementena (se G. Kastner, Les Chants de l'armée française, Paris 1855, s. 47). Refrängen är den från Rouget de Lisles sånger Roland à Roncevaux (1792) och Les Héros du Vengeur (1794) kända: Mourir pour la patrie, som år 1847 återkom i Le Chant des Girondins. Melodien i dess helhet i La Marche des Pyrénées återfinnes i Roland à Roncevaux, och även orden påminna om Rouget de Lisles i denna sång. Ovissheten om ålder och ursprung för La Marche des Pyrénées gör, att det icke med full visshet kan sägas, vilken av de båda sångerna är den ursprungliga.

La Marche des Pyrénées kallas bl. a. också: Chanson patriotique. Ett sällsynt feuille volante med denna titel, med ord och musik, citeras av

biskopen var vid tillfället promotor, och bland de promoverade befunno sig två av Silverstolpes domare: Boëthius och Fant. Under måltiden efter promotionen hade Marseljäsens spelats två gånger. Men varken revolutionsmusiken i kyrkan eller Marseljäsens utförande efteråt hade föranlett åtal.¹

Handlingarna i Musikprocessen ha publicerats i Stockholm år 1800: »Handlingar i det af tillförordnade Actor Herr Vice Häradshöfdingen Ullberg til Consistorium Academicum Minus i Upsala instämnda mål, rörande de Oordentligheter, hwilka förefallit wid upförandet af Musiken å Gustavianska Lärosalen den 4:de April 1800, då högtidligheten af deras Kongl. Majestätets Kröning med offentligt tal firades».

Vid genomläsandet av dessa handlingar får man ovillkorligen det intrycket, att det icke var takterna ur Marseljäsens i och för sig, som man ville åt, utan Silverstolpe, som tydligen var mycket illa anskrivnen hos de akademiska myndigheterna.

Att det skulle vara farligt att vid festen spela några takter ur Marseljäsens, ansåg icke ens inspector musices professor Svedelius, vilken enligt Leyel skulle ha yttrat, »at om Stycket i öfrigt wore wackert, och blott deruti förekommo några tacter som ägde likhet med Marseillermarchen, så trodde han det ej böra för några obetydliga likheters skull med denna Marche, förkastas» (Handl. s. 20; jfr s. 75). Och detta inspectors yttrande upptages av Hans Järta i klagoskriften till kanslern, där han riktar sig mot professor Boëthius:

»Då Herr Professoren påstår, at upförandet af la Bataille de Fleurus nödwändigt hade ådragit Academien wanära, måste jag fråga, hwarföre Herr Professoren icke funnit at Professoren Svedelius äfwen bort blifwa tiltalad för sin delaktighet i Silverstolpes tillställning? War icke et factum emot honom constateradt af samma beskaffenhet, som det, hwilket bestämde Silverstolpes brottsliga upsåt? Hade icke äfwen han bort bewisa at han ej kunnat eller bort weta hwad werkan det han gjort skulle hafwa? Och war icke han ännu närmare förbunden, såsom Professor, at befrämja Academiens heder, och såsom Inspector Musices at waka öfwer Musikens legalitet, än Docenten och Amateuren Silverstolpe? — Eller monne Professorer aldrig kunna fela?» (Handl. s. 226, 227).

C. Pierre i Les Hymnes et Chansons de la Révolution, s. 591, 592. I författarens samling finnes ett motsvarande feuille volante utan musik, vilket synes vara okänt för C. Pierre.

¹ Se härom Några anteckningar om släkten Silverstolpe, 1884, s. 317—319.

Silverstolpe själv anför till försvar för spelandet av takterna ur Marseljäsens i Bataille de Fleurus, att Marseljäsens i sin helhet spelats offentligen i Sverige vid flera tillfällen, utan att minsta opposition gjort sig gällande:

»Af Rectoris Magnifici undersökning märker jag at han hade förbudt Lieutenant Leyel at upföra B. de Fleurus, hwilket förbud jag nu kan finna warit första ursprunget til hela denna twist. Orsaken til förbudet synes äfwen deraf, hafwa warit, at i nämnde stycke några tacter af Marseiller marchen äro införda. Jag kan omöjiligen inse rimligheten deraf, at en Musicalisk composition, eller harmonicerande ljud skulle kunna vara anstötliga, så wida icke den gamla Fabeln om Taranteln äger någon grund. Men om jag än deri bedrager mig, så hafwa dock flere före mig gjort samma misstag. Jag påminner mig således, och kan dertil taga til wittne en stor del af Stockholms publicum, at Marseiller marchen ganska fullstämmig blifwit upförd på Wauxhallen i Stockholm. Jag war sjelf åhörare af denna Marche wid Tafel-Musiken hos Hans Excel. Grefwe Claes Wachtmeister i slutet af Aug. månad 1794 om bord på hans Chef Skepp, hwars namn jag nu ej kan erinra mig, wid Köpenhamns redd; och flere Officerare hafwa sagt mig, at de hört den spelas under måltider hos deras Regements-Chefer wid möten, at icke nämna alla enskilda tillfällen då en mängd menniskor i sin enfald spelat denna wackra melodie. At Compositionen är skön, derpå tror jag mig kunna skaffa den Kungl. Musicaliska Academiens enhälliga witesbörd.» (Handl. s. 25, 26).

Och i klagoskriften till kanslern heter det:

»De [noterna] innehålla et stycke af Marseiller-Marchen, men äfwen et stycke af en Österrikisk. Den förra måste vara äfwen så obrottslig, som den är wälljudande, emedan den spelats på offentliga Samlings-ställen i Hufwudstaden, på Svenska Amiralers skepp, och äfwen, som man försäkrat mig, i Konungens Slott på Drottningholm.» (Handl. s. 156).

I denna klagoskrift yttrar sig f. ö. Hans Järta även mot professor Boëthius' sammanställande av Bataille de Fleurus och Marseljäsens (Handl. s. 181):

»Herr Professoren söker äfwen bewisa, att hans votum icke, såsom jag påstått, innefattar twänne osanningar. Likwäl är det icke sannt at Silverstolpe ifrigt yrkat upförandet af La Bataille de Fleurus, och ännu mindre at han föreslagit och ifrigt yrkat upförandet af Marseiller-marchen, hwilken Herr Professoren nämner särskildt. Orden: La Bataille de Fleurus och Marseiller-Marchen utmärka tydligen twänne olika stycken. Herr Professoren söker wäl nu wisa at då

¹ Silverstolpe var själv medlem av Musikaliska Akademien sedan 1799.

det förra stycket innehöll några tacter af det sednare, kunde det sägas at Silverstolpe welat upföra Marseiller-Marchen. Men at en del icke tillika kan wara det hela, torde Herr Professoren benäget medgifwa. Hwarföre sade Herr Professoren icke så gerna, at Silverstolpe welat upföra la bataille de Fleurus och den Österrikiska Arméens Marche? Men då hade Herr Professoren gjort Silverstolpe oskyldig, hwilket icke ingeck i Herr Professorens genom et factum constaterade afsigt. I Frankrike hade han beqwämligen kunnat, efter Herr Professorens sätt at döma, straffas derför; i Sverige skulle han straffas för det han *ifrigt yrkat upförandet af Marseiller-Marchen*. (Handl. s. 225, 226).

Att Silverstolpe föreslagit Bataille de Fleurus, därför att däri ingår några takter af Marseljäsen, synes högst sannolikt. Men Actor går säkerligen för långt, då han insinuerar, att Silverstolpe och hans anhängare skulle ha sökt framkalla skandal vid festen genom att lämna Leyel felaktiga noter:

»Widare blef på Actors begäran den frågan Silverstolpe och de öfrige hans Medparter förestäld, om innan Hesslers stycke till Leyel aflemnades, dem kunnigt war at Noterne, woro felagtige, hwilket efter all sannolikhet de såsom Musik-kännare måste hafwa haft sig bekant; och om de om denna felagtighet lemnat Leyel underrättelse? Härtill swarade Silverstolpe, det samtelige wäl kunnigt warit, at en Triol uti en tact af premier-stämman saknats; men som detta fel aldeles icke wore af någon betydelse, hwilket han förmente hwar och en Musik-kännare kunna witsorda, och dessutom ej trodt at Leyel, som til sådant är aldeles oskicklig, utan Stud. Brandel, skulle anförä Musiken den 4. April, så hade han hwarken förment detta obetydliga fel i Noterne kunna förorsaka någon oreda, eller derom tilsagt Leyel, och förenade sig uti detta yttrande angående werkan af Musikens felaktighet samt Leyels skicklighet at anförä Musik, samtelige Swaranderne» (Handl. s. 45; jfr sid. 35). I det följande yttrar sig Actor härom, Handl. s. 59: »— — — hwarförutan Noterne warit felagtige, hwilket han [Leyel] enär stycket hos Silverstolpe i hans närwaro upfördes, bordt kunna uptäcka, hwaraf skulle följt, at, derest denna Piece upförts, desharmonie och willerwalla upkommit», och Handl. s. 60: »Det wore nog, at emot Silverstolpe förekommit, det han först narrat den enfaldige Leyel at til upförande på Academien wid et högtidligt tilfälle antaga et stycke som warit högst scandaleust, och behäftadt med uppenbara och af Silverstolpe kände, ehuru förtegade, fel.»

Belysande för de akademiska myndigheternas uppfattning om Silverstolpe är f. ö. ett yttrande av Actor:

»Widare anförde Actor, at det nu icke wore första gången Academien haft tilfälle at erfara obehageliga verkningar af Silverstolpes lystnad at skaffa åt sig och några få Grinare et owärdigt nöje genom

förstörande af den Academiska friden, och oenighets fröens utsående ibland statens medlemmar» (Handl. s. 60), och ett anförande av professor Neikter, vilken bl. a. yttrade: »Magister Silverstolpe har jag hela detta år icke sett, utan tillfälligtwis på gatan och i allmänna samgwäm, ehuru han är Docens i min Wetenskap, och inskrifwen i en Nation, hwarest jag är Inspector. Jag skulle gerna för honom tilstyrka en skonsammare näpst, än förwinning från Academien och staden, om jag visste, att han genom skonsamhet kunde förbättras; men då hela hans upförande wittnar at han endast åsyftar oredor, så tror jag, at hans längre wistande i Upsala blir wådeligt för Ungdomens seder, och skadeligt för både Fäderneslandet och Academien, i anseende til den werkan Ungdomens seder och tänkesätt hafwa på det allmänna.» (Handl. s. 101).

Att festen fick ett så snöpligt förlopp, var emellertid till största delen director musices Leyels fel, och det ligger sanning i professor Lundströms yttrande: »Ibland dessa [anklagade] förekommer mig först Director Musices Herr Lieutenant Leyel, som i min tanka warit til oordningen mest wällande» (Handl. s. 108). Genom ett resolut uppträdande skulle Leyel ha kunnat inställa hela musiken vid festen, vilket hade väckt betydligt mindre uppseende än det skandalösa fiasko, som följde. Leyel var tydligen en ovanligt kritiklös och svag person, som icke kunde upprätthålla disciplinen bland sina musiker, vilket även sammanhänger med att han synes ha stått särdeles lågt i musikaliskt hänseende. Visserligen åberopar Leyel »ej mindre alla kännares witnesbörd och ibland dem Kongl. Capell-Mästarne Möller och Heffner, än alla andra hwilka haft tilfälle at inhämta, det han altid oförwiteligen skickat sig wid de tilfällen, då han inför allmänheten, låtit sig höra» (Handl. s. 64), men säkerligen hade Silverstolpe och hans anhängare rätt i sin förhandsuppfattning, att Leyel var alldeles oskicklig att anförä musiken den 4 april (Handl. s. 45), i vilkas påstående Actor för en gångs skull instämmer, då han talar om »all hans oskicklighet att anförä Musik» (Handl. s. 61), varjämte Actor förklarar honom för »enfaldig och i Musik okunnig» (Handl. s. 59).

I »Handlingar» rörande musikprocessen och i framställningarna om densamma uppgives, att Bataille de Fleurus var komponerad av Hessler. Vem var då denne Hessler? Det må först konstateras, att någon känd kompositör Hessler icke exi-

sterade vid denna tid. Skulle Hessler möjligen vara identisk med Johann Wilhelm Hässler, vars kompositioner voro väl kända hos oss och av vilka ett flertal utgivits i Sverige — hos oss stavas namnet vanligen Hæssler —? Men förteckningarna över Hässlers kompositioner hos Gerber och Eitner omtala icke någon Bataille de Fleurus.

Nu finnes det en komposition för piano i Musikaliskt Tidsfördrif för år 1798, n:is 16—19, s. 61—76: Bataille de Fleurus Dediée à L'Armée de Sambre & Meuse Composée par F. Mezger. De få detaljer, som meddelas i Handlingarna om musikprocessen rörande Hesslers Bataille de Fleurus, passa fullkomligt in på denna komposition av Mezger. Även Mezgers Bataille har »på 2:ne ställen några Tacter, som liknar en Fransk Marche kallad Marche des Marsellois» (Leyels berättelse i Handl., s. 75), även Mezgers komposition var tryckt i Stockholm och innehåller takter ur en österrikisk marsch (Marche des autrichiens):

»... jag är således alldeles oskyldig til det brottsliga, som Consistorium Academicum Majus funnit i de Noter, hwilka utgöra det stycket jag welat upföra. Jag kunde så mycket mindre misstänka dem derom, som de blifwit tryckta i Stockholm, utan at, mig weterligen, någon Rättgång warit anställd emot Utgifwaren. De innehålla et stycke af Marseiller-Marchen, men äfwen et stycke af en Österrikisk.» (Silverstolpes redogörelse i Handl., s. 156).

Då någon komposition av Hessler eller Hæssler eller Hässler med titeln Bataille de Fleurus icke kunnat konstateras och Mezgers Bataille de Fleurus, som utkommit ett par år förut i Stockholm, fullkomligt stämmer med beskrivningen på musikprocessens Bataille de Fleurus, är det ytterst sannolikt, att Mezger i tal och skrift förblandats med Hässler, vilket även skulle kunna förklara stavningen Hessler med *e* i första stavelsen, vilken vi ingenstädes för övrigt påträffat. En sammanblandning kunde så mycket lättare äga rum, som Mezger liksom Hässler var väl bekant i Sverige genom kompositioner, bl. a. införda i Musikaliskt Tidsfördrif. Att detta Mezgers Bataille de Fleurus var mycket populärt i Sverige, framgår även därav, att det ända in på 1830-talet spelades på konserter i Sverige och då med Mezgers namn utsatt på programmen. Enligt program för en Musikalisk Soirée av E. Granberg den 25 augusti 1830 i K. Djurgårds Skolans Salong utfördes kompositionen där av en elva-

årig musikalskarinna, och enligt ett annat program från en Musikalisk Soirée i St. Börssalen den 22 februari 1831 av Emelie Ugglas spelade fröken Ugglas själv numret.¹ Om styckets popularitet vittnar även en sättning av Mezgers Bataille de Fleurus för två violiner, viola och violoncell av L. G. Malmberg, som enligt anteckning på det i Musikaliska Akademiens Bibliotek befintliga manuskriptet, utskrivet av annan person, arrangerade detta stycke och många andra mellan åren 1825—1830. Även Birger Schöldström omnämner i »Musikprocessen i Upsala 1800» (Förbiskymtande skuggor, s. 73) Bataille de Fleurus som »en synnerligen vacker komposition, hvilken spelades på offentliga konserter i Stockholm ända in på 1830-talet och som man ännu i dag kan få höra äldre musikalskare exequera på piano». Schöldström säger visserligen, att det var Hesslers Bataille de Fleurus, som spelades, men det namnet på kompositören har han tydligen från Musikprocessens Handlingar. För övrigt kan man till och med nu för tiden få höra äldre personer tala om att de hört Bataille de Fleurus spelas i deras ungdom.²

I L. G. Malmbergs manuskript föregås Mezgers namn av initialerna I. F. I musiklexika ha vi endast funnit förnamnet Franz. Mezger var född i Pforzheim, utbildade sig till pianist och bosatte sig i Paris inemot 1785, där han ännu vistades år 1808. F. ö. äro de biografiska uppgifterna om honom torftiga. Bland Mezgers kompositioner äro många skrivna för piano: Musikaliskt Tidsfördrif för år 1796 innehåller »Tvenne Claver Sonater för nybegynnare af Metzger» (n:is 26—28, s. 101—112) och »Rondo Allegro af Metzger» (n:is 29—30, s. 118—119). Mezgers intresse för Marseljäsens visar sig även i hans »Marche des Marseillois, var. p. le Clav. No. 77. Offenbach». (Gerber.) I Paris utgav Mezger utom La Bataille de Fleurus även en annan »pièce militaire» för piano, op. 15, tillägnad general Bona-

¹ Här stavas namnet Metzger, vilken stavning f. ö. är mycket vanlig.

² Att även andra kompositioner än La Bataille de Fleurus, vilka voro förbundna med Marseljäsens, hade popularitet i Sverige under 1830-talet, är att förmoda. En dylik uppfattning kan i viss mån stödjas av ett förvärv, som författaren gjort i ett antikvariat i Stockholm: ett band från 1830-talet, där stockholmsk dansmusik från denna tid i stentyck från Ebeling och Sundel är bunden samman med en komposition av J. Küffner med Louise Fersens namnteckning: Grande Valse arrangée pour le Pianoforte sur deux airs nationaux français La Marseillaise et La Parisienne. Mayence Paris et Anvers. Chez les fils de B. Schott.

parte: »La Paix entre la France et l'Empereur ou les Prodiges de l'armée d'Italie».

I Frankrike torde Mezgers »Bataille de Fleurus, pièce militaire pour clavecin ou piano-forte», op. 11, icke ha spelat någon nämnvärd rôle, icke minst därför att kompositionen var utan sångtext. Man känner endast en edition av Mezgers Bataille de Fleurus, som utgivits i Frankrike, under det att det i Tyskland utkom två: en i Leipzig 1796 (enligt Gerber) och en hos André i Offenbach (enligt Fétis).

Fransmännens seger över österrikarna vid Fleurus den 26 juni 1794 gav f. ö. i Frankrike anledning till en rad kompositioner till ord av åtskilliga författare. De mest bekanta orden äro tagna ur ett Ode av Lebrun, och till dennes ord komponerade Catel två stycken, som utfördes vid konserter i Paris år 1794.¹ Några författare skrevo även Fleurus-dikter, avsedda att sjungas till Marseljäsens melodi.

År 1848 blev Marseljäsens i samband med Februarirevolutionen och dess verkningar i olika land åter aktuell i Sverige. Nya upplagor med Hasselrots översättning utkommo flerstädes, och 2 nya översättningar sågo då dagen: den ena *Marseillaisen*: »Upp Söner utaf fosterlandet! Se, ärans dag går fram i glans», den andra *Marseljerhymnen* med Talis Qualis' berömda tolkning. Även flera musikeditioner utgavos. I Stockholm utkom *Marseiller-Sången* wid Piano med Fransk och Svensk text. Stockholm 1848. Tryckt och Förlagdt af C. F. Benctsson. 7 franska

¹ Författaren har i sin ägo en edition av den ena av dessa kompositioner, som är värd beaktande: »La Bataille de Fleurus; Chœur. 1re et 2e Strophes. Par Lebrun. Musique de Catel. de l'Institut National de Musique.» och »Suite de la Bataille de Fleurus. Chœur 3e Strophe.» Det är körexemplaren i den officiella »Musique à l'usage des fêtes nationales», Septième Livraison (vendémiaire an 3e) och Huitième Livraison (brumaire an 3e). Dessa exemplar äro så sällsynta, att Constant Pierre i sitt på staden Paris bekostnad utgivna arbete »Les Hymnes et Chansons de la Révolution» endast kunnat uppgiva Konservatoriebiblioteket i Paris och Biblioteket i Nantes såsom innehavare av desamma. Det synes alltså, som om de skulle saknas i Bibliothèque nationale (Pierre, s. 124, 332). Författarens exemplar äro dessutom försedda med de blågrå omslagen, som ursprungligen omgivit dessa officiella editioner och som blivit »fort rares» (Pierre, s. 124).

och 8 svenska strofer i Hasselrots översättning.¹ En annan musikupplaga utgavs i Göteborg: Marseljäsens, Patriotisk sång. Ord och Musik af Rouget de L'Isle. Piano-Accompagnement af A. Aulagnier. Teckningarne efter Charlet. Litograferingen av C. Petersen. L'Isles porträtt efter David (D'Angers); De litterära notiserna om Rouget de L'Isles Marseljäs af Félix Pyat. Öfversättning från 12:te Franska upplagan. Götheborg. C. Petersens officin, 1848. 7 svenska strofer i Hasselrots översättning. I Den tredje franska revolutionen², som också utgavs i Göteborg 1848, finnes en bilaga: Marseillaisen, för sång och pianoforte, med fransk och svensk text, i ny öfversättning. Götheborg 1848. Bilagan innehåller Marseljäsens för sång och piano med en fransk och en svensk strof, 7 strofer på franska och 7 strofer »Marseiller-Marschen» på svenska samt dessutom Svensk Krigsmarsch av J. G. Carlén: 4 strofer att sjungas på Marseljäsens melodi. De svenska stroferna av Marseljäsens föreligga i 1848 års tolkning: »Upp Söner utaf fosterlandet!»

År 1870 är det än en gång ett Marseljäsens år i Sverige. Vi ha påträffat upplagor av Marseljäsens, tryckta detta år i icke mindre än 6 av Sveriges städer, vilket ju sammanhänger med de svenska sympatierna för Frankrike under det fransk-tyska kriget. Det var under denna tid, som stockholmarna tvingade den tysk-födde August Meissner att varje kväll i Berns Salong spela Marseljäsens, vilket skedde upprepade gånger och under ett frenetiskt jubel. En upplaga från Åmål låter hymnen föregås av en »Anmärkning»: »Mätte denna herrliga frihetssång fortfarande elda fransmännen till segerrik kamp för fäderneslandet!» Bland de många upplagor av Marseljäsens, som utkommo detta år, ha vi endast påträffat en med musik, som har utsatt årtal: La Marseillaise (Marseljäsens) Arrangerad för sång och piano med fransk och svensk text samt historiska upplysningar. Stockholm, Tryckt hos J. & A. Riis. 6 franska och 6 svenska strofer i en ny översättning: »Upp, fosterlandets barn, att strida!»

¹ I denna editions franska strofer märkes: i den fjärde: »tous prêts» i st. f. »tout prêts»; i den femte: »les despotes sanguinaires» i st. f. »le despote sanguinaire»; »les complices de Condé» i st. f. »les complices de Bouillé» — läsarten med »Condé» finnes ju även i tidiga franska upplagor.

² Författarens namn är Karl Johan Lindskog.

Detta år hade Göteborgs Handels- och Sjöfarts-tidning för den trettonde augusti en märklig osignerad artikel: Marseljäsens, skriven av Viktor Rydberg. Det talas där om huru Marseljäsens varit en bannlyst sång från den 2 december 1851 till den 15 juli 1870:

»Den fransman, som vågade uppstämman sitt fosterlands stoltaste och minnesrikaste frihetshymn, kunde vara viss om att få vandra till fängelset.» Och så frigavs sången: »Det var polisprefekten Pietri, som hade löst den bundna hymnens vingar. Signalen, att hon var fri, gafs af moucharder. Hon skulle nu flyga öfver Frankrike, icke för att kalla folket i vapen för frihet, jemlikhet och broderskap, utan för att med furiens gissel egga det till ett frihets- och broderlighetsmördande anfallskrig, hvars segrar skulle betrygga statsstreckets död.» ... »Små böcker ha, äfven de, sina öden» (habent sua fata libelli) sade en romersk skald. Sångerna ha också sina, och ett sorgligare öde än det som i dessa dagar drabbat Rouget de Lisles sköna, hänryckande frihetssång, kan man icke tänka sig. Om ryska härar, hänfullt sjungande »Carl XII:s marsch», framstormade öfver svenska lik — om danska fogdar än en gång spände våra dalamän som dragare framför sina lastvagnar och härunder sjönge sången om Guds välsignelse öfver »männen som bo vid elfvom, på berg och i dalom», skulle detta knappt vara ett förskräckligare hån än det som Napoleonismen nu drifver med Frankrikes frihetshymn. »Marseljäsens», säger till sist författaren, »protesterar mot att brukas som redskap åt despoter», men »en dag skall komma, då segerhymnen, renad från den smuts, i hvilken den nu blifvit släpad, skall höjas kraftigare och mer hänförande än någonsin, förkunnade det stora och ädla franska folkets befrielse och alla folks fosterbrödralag.»

I det föregående ha vi anfört de svenska musikupplagor av Marseljäsens, som äro försedda med årtal och utgivna t. o. m. år 1870. Vi vilja nu i det följande giva en översikt av övriga musikupplagor av Marseljäsens, som utkommit i Sverige, d. v. s. dels de, för vilka något årtal icke angives, dels de, som ha årtal och som utkommit efter 1870:

Piano solo:

Marseiller Marsch, stentryck av Ebeling.

La Marseillaise, även *Marseljäsens*, 2 arrangements i flera upplagor, av vilka det ena betecknas som lätt. Abr. Hirsch, Stockholm.

Marseljäsens i Musikaliskt Familj-Bibliothek, andra häftet, no 94, s. 38. Abr. Lundquist, Stockholm.

La Marseillaise, arrangerad för piano av Ferd. Beyer. Elkan & Schildknecht, Stockholm.¹

¹ Ferdinand Beyers bearbetning av Marseljäsens är även utgiven hos B. Schotts Söhne i Mainz. På uppmaning av denna firma bosatte sig Beyer,

La Marseillaise i Melodi-album, femte samlingen, no 82, s. 34. Elkan & Schildknecht, Stockholm.

La Marseillaise, anonym transkription. Carl Gehrman, Stockholm. *Violin och piano:*

Marseljäsens. Abr. Hirsch, Stockholm.

Sång solo:

I Svensk Musiktidning 1881, s. 56: återgivande av melodien i Marseljäsens första upplaga: Chant de guerre (Dannbach i Strasbourg).

La Marseillaise i K. E. Palmgren, Tyska, engelska, franska sånger, s. 132—135, 157—159, upplaga 2, Stockholm 1899. 7 franska strofer.¹

Marseljäsens i Tidens sångbok, s. 12—14, uppl. 2, Stockholm 1932. 6 svenska strofer i Edvard Fredins översättning av år 1889.

La Marseillaise i Dikt och Ton, sångsamling utgiven av B. Anrep-Nordin och Sven Körling, s. 144, Stockholm 1934. 1 fransk strof.²

En röst och piano:

La Marseillaise, Paroles et Musique de Rouget de L'Isle. Accompanement de Piano par A. Aulagnier. Imp. Lith. de J. P. Meijer à Stockholm. 7 franska strofer.

La Marseillaise i Frihets- och Folksånger för en röst med ett lätt accompagnement af Piano eller Guitarr. Abr. Hirsch, Stockholm. 7 franska och 7 svenska strofer i Talis Qualis' översättning.

Marseljäsens för en röst med piano. Abr. Hirsch, Stockholm. Yngre edition än föregående. 1 fransk och 1 svensk strof i Talis Qualis' översättning.

Marseljäsens, sång och piano, med historiska upplysningar. Carl Gehrman, Stockholm. 6 franska och 6 svenska strofer: »Upp fosterlandets barn, att strida!».³

som var född i Querfurt 1803, i Mainz, där han komponerade och arrangerade i denna firmas tjänst. I supplementet till Fétis' Biographie universelle betecknas Beyer som en »infatigable fabricant de musique plus que médiocre». Det där befintliga födelseåret 1805, som vi icke funnit annorstädes, torde vara tryckfel. Beyer avled i Mainz 1863.

¹ Denna edition har i andra strofen »Quel transport» i st. f. »Quels transports» och två avvikelser i femte strofen, vilka även förekomma i ovannämnda musikupplaga, utgiven hos C. F. Benctsson 1848: »les despotes sanguinaires» och »les complices de Condé».

² Första strofens sjunde och åttonde rader lyda här:

Ille viennent jusque dans vos bras,
egorger nos fils, nos compagnes.

Detta är en omöjlig läsart. Det måste antingen vara tre *nos*, som Rouget de Lisle själv skrivit, eller också tre *vos*, vilket är den officiella editionens läsart. Därjämte märkes: egorger > égorger.

³ Denna edition har några felaktiga läsarter. I första strofen heter det: »Egorger nos fils et nos compagnes», där *et* tillagts även i en del franska editioner i anslutning till en »note parasite», som icke finnes med i den franska officiella editionen. Läsarten med »*et*» åstadkommer en oriktig vers och har aldrig funnits i Rouget de Lisles egna editioner eller hans

Marseljäsen i Tidens sångbok, sång och piano, s. 7—8, uppl. 3, Stockholm 1935. 1 svensk strof i E. Fredins översättning. Jfr ovan edition för sång solo i Tidens sångbok.

Fyra mansröster:

Marseljäsen i Nya Amatör-Kvartetten, andra häftet, s. 24—25. Abr. Lundquist, Stockholm. 1 svensk strof i Hasselrots översättning.

La Marseillaise i Studentsången utgiven av Ivar Hedenblad, tredje delen, s. 102—103. Abr. Hirsch, Stockholm. 1 fransk strof.

La Marseillaise i Studentsången utgiven av Ivar Hedenblad, fjärde delen, s. 14—15. Abr. Hirsch, Stockholm. 1 fransk strof. Arrangement av Ruben Liljefors för Uppsalasångarnas Pariskör 1900.

Tvenne av de nyare musikupplagorna av Marseljäsen beledsagas av framställningar om sången själv och dess författare: K. E. Palmgrens edition i Tyska, engelska, franska sånger och editionen för sång och piano på Carl Gehrmans förlag. Uppgifterna äro i allmänhet riktiga. Dock föreligga några felaktigheter.

Båda editionerna meddela, att Marseljäsen kom till *natten mellan den 24 och 25 april 1792*, vilken uppgift återfinnes i en hel del utländska och svenska musikhandböcker. Denna uppgift härrör från en arkivarie i Strasbourg, Louis Spach, som sökte erhålla en bestämd datering för Marseljäsens tillkomst genom att antaga, att krigsförklaringen mot Österrike, vilken utfärdades i Paris den 20 april, icke på den tiden kunde ha nått Strasbourg före den 24. Då nu Marseljäsen skrevs under natten, som följde tillkännagivandet i Strasbourg av krigsförklaringen — härom finnas meddelanden av Rouget de Lisle själv, bl. a. i upplagorna av Marseljäsen i hans båda arbeten *Essais en vers et en prose* av år 1796 och *Cinquante chants français* av år 1825 —, drager Spach i ett arbete, Frédéric de Dietrich, premier maire de Strasbourg, utgivet år 1857, den slutsatsen, att Marseljäsen komponerades natten mellan den 24 och den 25 april. Senare har emellertid en bestämd uppgift om när krigsförklaringen proklamerades i Strasbourg, blivit känd. I *Le Moniteur* av den 6 maj 1792 finnes nämligen ett

autografer av Marseljäsen. Även andra läsarter förekomma i denna edition, vilka icke kunna tolereras, då de sakna varje stöd hos Rouget de Lisle och den officiella franska upplagan: i första strofen »dans nos campagnes» i st. f. »dans les campagnes»; i tredje strofen »plieraient» i st. f. »ploieraient» och »Des vils despotes» i st. f. »De vils despotes».

»Extrait d'une lettre de Strasbourg, du 26 avril», där det bl. a. heter: »La déclaration de guerre, proclamée hier par le maire, a été une fête à Strasbourg...» Då det saknas anledning att betvivla detta datum: den 26 april, följer således, att krigsförklaringen proklamerades i Strasbourg den 25 april, att Marseljäsen skrevs *natten efter denna dag* och att hymnen sjöngs första gången den 26 april.¹ Denna datering har i Frankrike vunnit alltmänt erkännande och är under alla förhållanden för närvarande den mest antagliga.

Vidare uppgives det hos Palmgren, att Marseljäsen sjöngs av Mireur vid en fest i Marseille *den 25 juni 1792*, en datering, som man även finner i ett flertal utländska och svenska handböcker. Denna uppgift förekommer första gången i *Intermédiaire des chercheurs* för den 20 september 1864 och härrör från en släkting till Marseljäsens skapare, A. Rouget de Lisle. Denne, som även annorstädes visat sig mindre pålitlig som forskare,² synes emellertid helt enkelt ha hittat på detta datum, som sedan reproducerats i en hel del arbeten om Marseljäsen. *Journal des Départements méridionaux* för den 23 juni 1792 har nämligen i n:o 48 publicerat Marseljäsen, under namn av *Chant de guerre, Aux armées des frontières*, efter en skriven kopia, som tidningen erhållit av Mireur vid banketten dagen förut, för vilken f. ö. en redogörelse samtidigt lämnas. Det torde alltså anses konstaterat, att denna bankett med 80 kuvert hos restauratören David vid Rue du Tubaneau icke kunnat äga rum den 25 juni utan dagen, innan ovannämnda tidningsnummer utkom, nämligen *den 22 juni*.

Hos Palmgren meddelas, att Rouget de Lisle dog *den 30 juni 1836*,³ i Gehrmans edition *den 26 juni* samma år. I andra svenska och utländska handböcker uppgives dödsdatum vara *den 27 juni*. Dateringen den 30 juni förekommer i Fétis, *Biographie universelle des musiciens*, första upplagan, och saknar varje berättigande. Det avgörande dokumentet för dödsdagens bestämmande är naturligen dödsattesten på Rådhuset i Choisy-le Roi. Denna är daterad den 27 juni och uppgiver Rouget de

¹ J. Tiersot, Rouget de Lisle, 1892, s. 74—77.

² J. Tiersot, Rouget de Lisle, s. 77.

³ Detta datum anges också i Göteborgsupplagan av år 1848 hos C. Petersen, dit den kommit från den franska upplagan med Pyats »Litterära underrättelse».

Lisle som »décédé hier à minuit». Det blir således en form-sak, om man uppgiver den 26 eller 27 juni som dödsdatum. Då det emellertid ser egendomligt ut med den olika dateringen i uppslagsböckerna, vore det naturligen bäst att formulera: »den 26 juni kl. 12 på natten», eller, om detta anses för vidlyftigt, »den 26 juni» i överensstämmelse med dödsattesten.

Såväl hos Palmgren som i Gehrman-editionen uppgives, att Rouget de Lisle skrivit både ord och musik till Marseljäsens. Palmgren omnämner emellertid, att Fétis förnekat, att Rouget de Lisle komponerat musiken, och uppgivit Guillaume Julien, kallad Navoigille, som Marseljäsens kompositör. Denna Fétis åsikt framfördes även på sin tid i 2 svenska musikarbeten, båda av år 1864: Höijers Musiklexikon och Mankells Musikens historia. Det var år 1863, som Fétis i Revue et Gazette musicale meddelade nyheten, att fransmannen Navoigille skrivit musiken till Marseljäsens, och han stödde sig därvid på ett mystiskt exemplar av hymnen, som han härledde från år 1793. Redan året efter detta meddelande, år 1864, måste emellertid Fétis retirera inför ett honom företett exemplar av första Strasbourg-editionen, som bevisligen härrörde från Rouget de Lisle, och han skrev nu i samma musiktidning, att »Rouget de Lisle est le véritable auteur de la poésie et de la musique de la Marseillaise».

Gehrman-editionen uppgiver Rouget de Lisle som kompositör till Marseljäsens med en viss reservation. Det tillägges nämligen där »med melodilån från ett oratorium av kompositören Jean Baptiste Lucien Grison».¹ Denne Grisons var kapellmästare i Saint-Omer, och han har använt Marseljäsens i ett oratorium Esther, som skulle vara komponerat före 1787. Grisons' Marseljäs gör emellertid intrycket av att vara en deviriliserad andrahandsupplaga av Rouget de Lisles berömda sång, och uppgiften, att Grisons' oratorium skulle vara äldre än Rouget de Lisles Marseljäs, har icke stöd i något hållbart bevis. Det enda skäl, som kunnat anföras för dateringen före 1787, är, att på oratoriets omslag, som f. ö. är odaterat, Grisons har titeln »Chef de maîtrise à la cathédrale de Saint-Omer», och då Grisons lämnade denna befattning 1787, skulle oratoriet ha komponerats före detta år. Orden på detta omslag äro emellertid icke skrivna av Grisons, utan av en kopist, liksom oratoriet självt, och kunna

¹ Felstavning för »Grisons».

icke tillmätas minsta betydelse: det händer ju även nu för tiden, att en komposition inneslutes i ett omslag och att å detta kompositörens förnämsta titel angives, vare sig han innehade denna titel, då han skrev kompositionen, eller icke.

Åsikten, att Grisons skrivit musiken till Marseljäsens, har på senare tiden även lanserats i auktoritativa svenska arbeten, men den torde nu böra betraktas som fullständigt vederlagd, icke minst genom Julien Tiersots grundliga undersökningar och vederhäftiga bevisföring.

Även framstående tyska musikforskare, som sökt bestrida Rouget de Lisles komponerande av Marseljäsens, ha måst erkänna sitt misstag, och karakteristiska äro Wilhelm Tapperts ord i Wandernde Melodien (s. 62): »Durch gewisse, in unserem Volksgesange übliche Wendungen liess ich auch mich einst verleiten, in meinen 'Musikalischen Studien' Rouget de l'Isle lediglich als Nachempfindenden, kurz als Plagiarius zu bezeichnen. Längst bin ich vom Gegentheil überzeugt.»^{1 2}

Vi ha i det föregående sett flera olika namn för Marseljäsens i Sverige, i vilka alla dock »Marseille» i en eller annan form ingått. Den nu i Sverige gängse benämningen: *Marseljäsens* (fra. La Marseillaise) påträffas rätt sent, första gången väl i Peterssens edition, Göteborg 1848, och då som en ren översättning av den franska upplagens titel »La Marseillaise». Även i »Den tredje franska revolutionen», Göteborg samma år, förekommer »Marseillaisen» i titeln, men översättningen i bilagan har överskriften: Marseiller-Marschen. Den mer franska stavningen: Marseillaisen användes även annorstädes (se t. ex. Sång- och Visbok för Folket, Stockholm 1893, s. 492; Malmö-upplagan

¹ Hos Palmgren uppgives, att ett monument restes över Rouget de Lisle i Choisy-le-Roi år 1880 — det var år 1882. Rörande andra oriktiga uppgifter hos Palmgren, som den att Rouget de Lisle själv sjöng Marseljäsens hos Dietrich etc., se författarens uppsats: »Marseljäsens i svensk skollitteratur» (Moderna Språk, 1934, s. 245—251).

² I svenska källor finnas ett stort antal felaktigheter i fråga om Marseljäsens, vilka icke här kunnat påpekas. Rekordet slås nästan i Baucks Musikaliskt Real-Lexikon, där det bl. a. uppgives, att Marseljäsens »vid utbrottet af 1789 års revolution allmänt sjöngs i Frankrike» och att »texten var författad af en viss Julien».

1870). Flera upplagor ha år 1870 titeln *Marseljäsen*: upplagan hos Riis i Stockholm och upplagorna i Jönköping och Åmål. »*Marseljäsen*» undantränger därefter de andra benämningarna allt mera och är nu allenarådande.

Även i Frankrike kom benämningen »*La Marseillaise*» att dominera först så småningom — i det 19:de århundradet. Man finner emellertid redan år 1792 överskriften »*La Marseillaise*» för en parodi, och därefter förekommer uttrycket i flera tidningar och polisrapporter från 1795 och 1797 och i en del handlingar och småskrifter från slutet av 1700-talet. Rouget de Lisle kallade själv sången ursprungligen »*Chant de guerre pour l'armée du Rhin*» och i sina *Essais*,¹ 1796: »*Le Chant des combats*,² vulgairement *L'Hymne des Marseillois*». Han använde icke gärna under den första tiden benämningen »*Hymne des Marseillais*», och det var icke förrän i sin edition i *Cinquante chants français* (1825), som han definitivt övergick till denna benämning, men han har aldrig kallat sången »*La Marseillaise*».

Under hymnens första tid hade den i Frankrike många namn, bland vilka de vanligaste voro: *Marche*, *Chanson* och *Hymne des Marseillais*. Dessa benämningar återfinnas även i Sverige försvenskade ända fram till 1870. I de äldsta omnämnandena i Stockholms Posten 1792 kallas sången *Marseillanernes Hymne*. Den första svenska översättningen bar titeln *Marseiller-Sången* (jfr överskriften för den första svenska upplagan på franska: *L'Hymne des Marseillois*). I den text i Extra Posten, vartill denna första upplaga är fotnot, kallas sången *Marseiller-Wisan*, vilken benämning även återfinnes i Handlingar rörande Musikprocessen (se t. ex. s. 75).³ *Marseillanernes Hymne* blir i det följande *Marseljerhymnen* i *Talis Qualis'* översättning 1848⁴ och i upplagan i Åmål 1870, och *Marseillersången* är titeln i upplagorna hos Benctsson 1848, Hultberg 1860 (*Vald samling*, s. 340) och Bonnier 1874 (*Svenska sångboken*, s. 284).

¹ »*Essais en vers et en prose*» kallas »det lilla oktavbladet» i den svenska musiktidningen *Necken*, 1880, s. 98. Det är en volym på 157 numrerade sidor, musikbilagan icke medräknad!

² Denna benämning återfinnes i A. Ahnfelt, *Verldslitteraturens historia*, I, s. 368: »*Le chant des combats*, vanligen kallad *La Marseillaise*».

³ I ovan omtalade handling rörande teaterdirektör Lewenhagen brukas benämningen: *Marseille-visan*.

⁴ I A. Ahnfelt, *Verldslitteraturens historia*, I, s. 370, har denna översättning titeln: *Marseillehymnen*.

i Stockholm och hos Lang i Kristianstad 1870 (hos denne: *Marseljer-Sången*). Benämningen *Marseiller-Wisan* återkommer icke i det följande. Däremot blev en annan titel populär, därför att den användes för Hasselrots översättning av år 1793: *Marseiller-Mar(s)ch(en)*: se citat ur Adlerbeths Historiska anteckningar från år 1795 i det föregående, *Handlingar om Musikprocessen* (t. ex. s. 8, 10, 14) och upplagor av *Marseljäsen*: Gävle 1838, Eksjö 1848, Uppsala 1850 (*Den Svenska Sången*, s. 112).¹ Även den äldsta musikupplagan i Sverige har en motsvarande fransk benämning: *Marche des Marseillois*, vilken även återfinnes i Musikprocessens *Handlingar* (se t. ex. s. 75: *Marche des Marseillois*).

Och så det sista stora inslaget i *Marseljäsens svenska historia*: Uppsalasångarnas segertåg till Paris år 1900.

Under Uppsalastudenternas sångarfärder till Paris — 1867 och 1878 — ingick *Marseljäsen* icke i körens repertoar, då ju på grund av de politiska förhållandena Rouget de Lisles hymn icke var officiell i Frankrike. Men när Uppsalasångarna sommaren 1900 åter rustade till Parisfärd, uppfördes naturligen den franska nationalsången på repertoaren. Den hade fått ett nytt konstfullt arrangement av Ruben Liljefors med ett solo i första basstämman. Om repetitionerna i Uppsala under Hedenblads ledning skriver den officiella skildraren av Parisfärden Rudolf Kjellén bl. a.:

»Det var svårt att komma sig för med ackompanjemanget i egen stämman, man ville blott lyssna, när den oförlikneligt sonora solostämman började detta 'Entendez vous' och sedan lät det svälla ut, allt våldigare, segerstoltare... Huruvida åter den spontanaste af all världens folksånger gjorde mera verkan med denna dramatiskt förfinade sättning än den skulle gjort med de allra enklaste medlen, det är en fråga, som blef föremål för mycken diskussion och mycket delade meningar hvart vi kommo, och som knappast ännu kan anses löst i den ena eller andra riktningen.» Och Knut Nyblom yttrar om repetitionerna: »Skarp var diskursen, huruvida denna i sin nya klädning skulle komma att smaka fransmännen eller icke, och det bör inte förvåna någon, om Hedenblad till slut blef alldeles utledsen vid alla goda råd, hur han borde göra där och där, att basarnes mar-

¹ »*Marsälj-Marschen*» i Linköpings-upplagan 1848.

chons, marchons! lät som machons, machons = (tugga på! tugga på!) och flera dylika småsaker. När den äntligen blef färdig, blef den emellertid mäktig...»

Och så började Marseljäsens sitt segertåg genom Sverige. I Gävle sjöngs den nya Marseljäsens första gången offentligt, och den »väckte en storm af förtjusning». Vid konserten i Katarina kyrka i Stockholm slog det nya arrangementet igenom, och Karl Valentin skriver i Svenska Dagbladet för den 10 juni bl. a.:

»Uppsalasångarnes Pariskör gaf i går afton sin konsert i Katarina kyrka... Flera af dem [numren] måste också omtagas, hvarjämte såsom extranummer gåfvos Marseljäsens — i en af hrr Hedenblad och Liljefors utförd, kraftig och verkningsfull sättning — hvilken i sin tur måste omtagas,... Insatserna voro distinkta, forte och fortissimo af stor kraft, såsom framför allt i Marseljäsens...»

Vid de tyska konserterna fick naturligen Marseljäsens vila, men den sjöngs åtminstone en gång i Tyskland — vid en av kören i Berlin anordnad »kommers» och på begäran av de närvarande tyskarna.

I Paris sjöngo svenskarna första gången Marseljäsens i den nya sättningen vid en fest, som de franska studenterna anordnat för dem på Café Voltaire, där stämningen »kulminerade till ett vansinnigt tjut, då vi för första gången i Paris läto höra 'Allons enfants de la patrie!'» Vid den första Trocadéro-konserten den 27 juni, som blev en stor framgång, uppstämades till sist Marseljäsens, och då »reste sig hela publiken, en åska af bifall rullade genom salen, och tusen näsdukar viftade emot oss, besvarade af ett lika intensivt viftande från hundra vita mössor». Den andra Trocadéro-konserten hade också naturligen Marseljäsens som extranummer, följt av den »svenska folksången»: Josephsons »Vårt land».

Den kritik, som tidningarna i Paris ägnade Uppsalasångarnas Marseljäs, var i allmänhet gynnsam. Julien Torché skrev i L'Événement, att Marseljäsens sjöngs »icke i den officiella versionen, utan i ett arrangemang med högst egendomlig rytm, så att vår nationalhymn fick en liflig och nästan festlig karakter ('une allure vive et quasipimpante')». Le Ménestrel säger, att Marseljäsens sjöngs med »kläm och precision», Le Petit Journal, att den fick »en förträfflig tolkning», och Le Temps, att den sjöngs med en »beundransvärd ensemble».

Till sist må anföras de ord, som Nathan Söderblom yttrade till studenterna om deras Marseljäs, vid banketten i Paris efter den andra konsertens slut. »En fransk musikbedömare, en af de många som sjungit ert lof i alla tonarter, kallar edert utförande af Marseljäsens 'underbart'. Det är mycket sagdt af en fransman om Frankrikes egen nationalsång, när det gäller utländingar. Men den utomordentliga skicklighet, hvarmed omklädnaden gjorts, hvarmed rytmen handhafves, hvarmed kraftverkningsarna anpassas, kommer den gamla eldmelodien att framstå med ny bravur.»

Marseljäsens historia i Sverige börjar med avsättningar och förvisningar, och den slutar med att Uppsalastudenterna, som år 1800 förföljdes av de maktägande för sina sympatier för Marseljäsens, ett århundrade senare bära Rouget de Lisles segerhymn i triumf genom Sverige ända bort till Seinens stränder.

Vi ha ansett lämpligt att erinra om den underbara sångens öden i vårt land vid en tid, då fransmännen gå att fira hundraårsminnet av den dag, då Marseljäsens skapare lämnade detta jordiska: den 26 juni 1836. Och två dagar därefter följdes Rouget de Lisle till sitt sista vilorum av bland andra mären i Choisy och den gamle vapenkamraten från år 1792 general Blein, som troget stått honom bi under de sista årens armod och lidande. På kyrkogården omringade arbetarna mot slutet av ceremonien graven och sjöngo Marseljäsens, och då de kommo till Rouget de Lisles sista strof: »Amour sacré de la patrie», föllo de alla på knä och strödde på kistan hundratals små buketter av etereller.